

Matematički model i programska podrška za određivanje vrijednosti granične obvezne pričuve kao instrumenta monetarne politike

Darko Pongrac

Hrvatska narodna banka, darko.pongrac@hnb.hr

Kristina Šorić, Višnja Vojvodić Rosenzweig

Ekonomski fakultet Zagreb

ksoric@efzg.hr, vvojvodic@efzg.hr

HMD – inženjerska sekcija
Zagreb, 4.6.2008.

CROATIAN NATIONAL BANK

Sadržaj

- Uvod – situacija u Hrvatskoj
- Monetarna politika
- Matematički model
- Heuristika
- Numerički rezultati
- Ekonometrijsko procjenjivanje
- Zaključak
- Buduće istraživanje

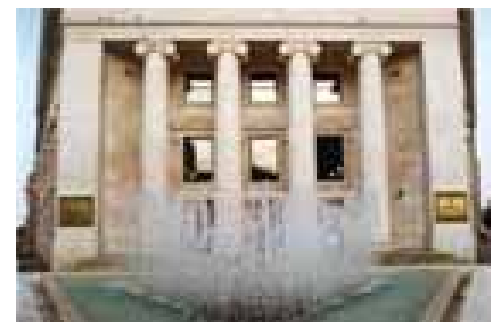
- Hrvatska narodna banka - ciljevi:

- stabilnost cijena

- podržavanje ekonomskog rasta

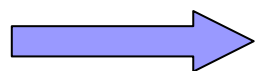
- poslovne banke – cilj:

- dobit (profit)

Poslovne banke

- u stranom vlasništvu
- zaduživanje u inozemstvu uz nisku kamatnu stopu
- plasiranje sredstava u Hrvatskoj uz višu kamatnu stopu

lako ostvarena dobit!

Plasmani poslovnih banaka:

- stambeni krediti
- ostali krediti stanovništvu
- krediti poduzećima

- Hrvatski vanjski dug je dostigao razinu koja se u ekonomskoj teoriji smatra najvećom prihvatljivom granicom za vanjski dug neke zemlje

■ HNB:

- koristi raspoložive instrumente monetarne politike da bi kontrolirala vanjski dug (spore i brze mjere)
- minimizira porast potrošnje stanovništva

CROATIAN NATIONAL BANK

Monetarna politika

- HNB koristi ograničen broj instrumenata monetarne politike kako bi utjecala na ponašanje poslovnih banaka
  - Spore mjere
  - Brze mjere

CROATIAN NATIONAL BANK

Monetarna politika

■ Spore mjere:

- Obvezna pričuva
- Granična obvezna pričuva**
- Posebna obvezna pričuva

CROATIAN NATIONAL BANK

Obvezna pričuva:

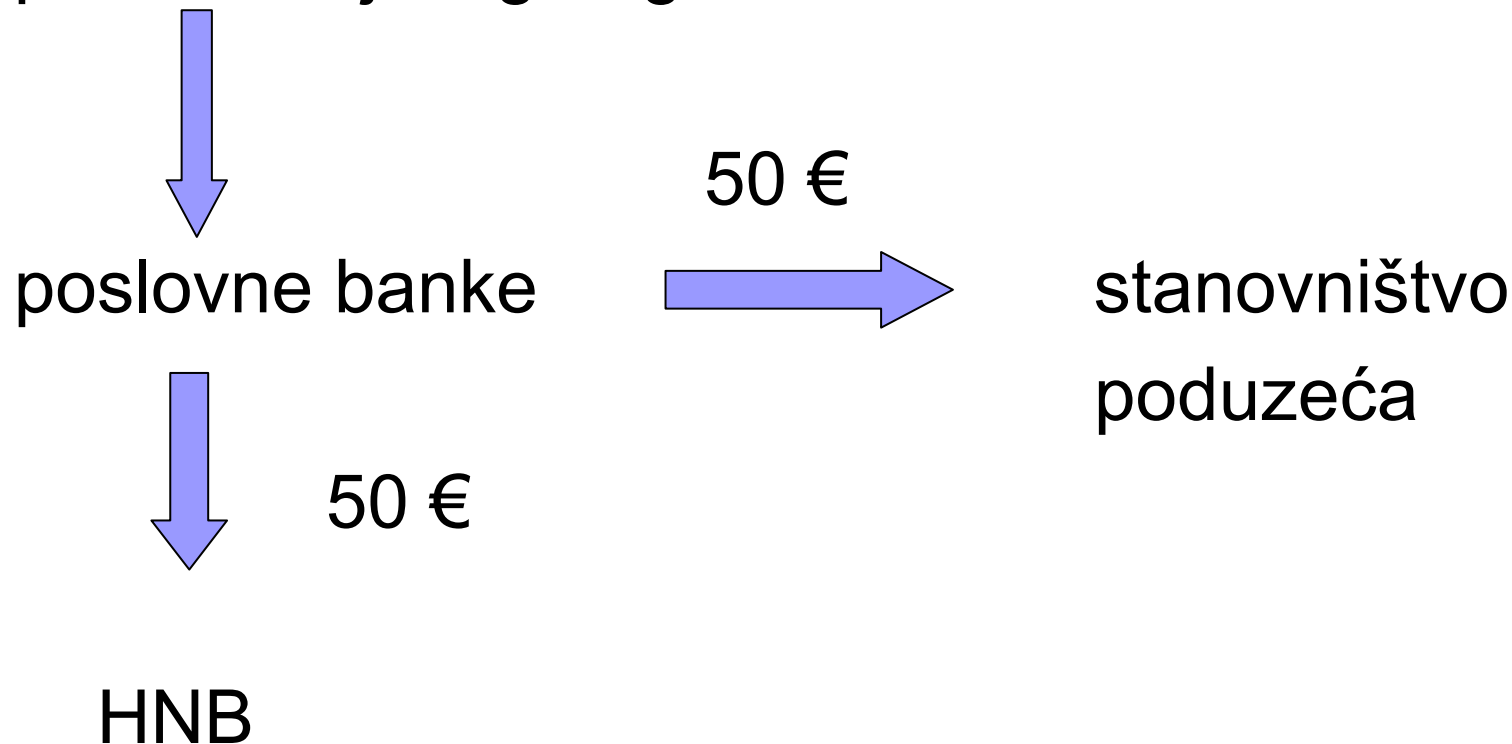
- obveznici: domaće banke i podružnice stranih banaka
- stopa obvezne pričuve: 17%
- Obvezna pričuva je propisani iznos dijela prikupljenih depozita koji poslovne banke minimalno moraju izdvojiti na posebne račune kod centralne banke ili održati na svojim računima u obliku likvidnih financijskih sredstava

Granična obvezna pričuva

- obveznici: domaće banke i štedne banke te podružnice stranih banaka
- Granična obvezna pričuva je mjera koja je bila uvedena u Hrvatskoj sredinom 2004. godine, s **ciljem usporavanja rasta inozemnog zaduživanja** Republike Hrvatske. Budući da poslovne banke nisu reagirale na tu mjeru prema očekivanjima HNB, stopa izdvajanja je nekoliko puta povećavana, da bi došlo do **55%** izdvajanja od porasta inozemnog zaduženja, koliko iznosi danas.
- **Osnovicu za izdvajanje granične obvezne pričuve čini rast inozemnog zaduživanja** u odnosu na bazno razdoblje.
- Granična obvezna pričuva izdvaja se isključivo u devizama i to u eurima ili dolarima. Na izdvojenu graničnu obveznu pričuvu Hrvatska narodna banka **ne plaća bankama nikakvu naknadu.**

Primjer: zaduživanje u inozemstvu u periodu t je 600 €, otplata u periodu t je 500 €, $GOP = 50\%$

porast vanjskog duga = 100 €

Posebna obvezna pričuva

- obveznici: domaće banke i štedne banke te podružnice stranih banaka
- Posebna obvezna pričuva je mjera koja je po svojim karakteristikama **identična graničnoj obveznoj pričuvi**, a osnovnu razliku čini osnovica na koju se obračunava.
- **Osnovicu za izdvajanje posebne obvezne pričuve čini porast izdanih vrijednosnica** u odnosu na bazno razdoblje, neovisno jesu li te vrijednosnice izdane na domaćem ili inozemnom financijskom tržištu

Monetarna politika

■ Brze mjere:

- Aukcija blagajničkih zapisa
- Repo aukcije
- Devizne aukcije

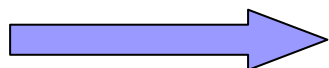

CROATIAN NATIONAL BANK

Matematički model

Model dvorazinskog programiranja

- HNB – voditelj:
  - minimizira porast plasmana u kredite stanovništvu
  - određuje graničnu obveznu pričuvu
- Poslovne banke – sljedbenici: maksimiziraju dobit (razlika u kamatama)

Konflikt!

- Indeksi
- i - tip zaduženja ($i=1$ krediti uzeti u inozemstvu, $i=2$ obveznice)
- j - poslovna banka, $j = 1, \dots, J$
- l - tip plasmana zaduženih sredstava ($l=1$ stambeni krediti, $l=2$ ostali krediti stanovništvu, $l=3$ krediti poduzećima)
- p - propisani postotak granične/posebne obvezne pričuve
- t - vremenski period zaduživanja (makro period), $t = 1, \dots, T$
- τ -vremenski period plasiranja (mikro period)
 $\tau \in St,, t = 1, \dots, T$

Parametri

- op^l - postotak obvezne pričuve
- kb - kreditni multiplikator poslovne banke
- x_{jil0} - stanje duga banke j iz izvora sredstava i , a koja je plasirala u plasman l na početku promatranog razdoblja
- W_{jl0} - stanje plasmana l banke j na početku promatranog razdoblja
- o_l - broj obroka u kojima se vraća plasman l
- b_i - broj obroka u kojima se vraća zaduženje i
- k_{it} - kamatna stopa uz koju se zadužuje iz izvora i u periodu t
- m_{jlt} - kamatna stopa uz koju banka j plasira sredstava l u periodu t
- d_{lt} - minimalna potražnja koja mora biti zadovoljena za kreditnim plasmanima l u periodu t
- g_{lt} - maksimalna ponuda kreditnih plasmana l u periodu t

Oznake

- $Y_{j|it}$ - iznos sredstava koja je banka j vratila putem anuiteta za izvor sredstava i , po kamatnoj stopi k_{it} , uz izdvajanje granične obvezne pričuve po stopi p u periodu t , a koja je plasirala u plasman l
- W_{jlt} - ukupan iznos sredstava koja je banka j plasirala u plasman l u makro periodu t po kamatnoj stopi m_{jlt}
- U_{jlt} - ukupan iznos sredstava koja je banka j primila putem anuiteta iz plasmana l po kamatnoj stopi m_{jlt} u makro periodu t
- $Q_{j|it}$ - stanje duga banke j iz izvora i posuđenih po kamatnoj stopi k_{it} , uz izdvajanje granične obvezne pričuve p na kraju perioda t
- R_{jlt} - stanje plasmana banke j u plasman l plasiranih po kamatnoj stopi m_{jlt} na kraju perioda t

Varijable odlučivanja

x_{jilpt} - iznos sredstava koja je banka j posudila u periodu t iz izvora i , po kamatnoj stopi k_{it} uz izdvajanje granične obvezne pričuve po stopi p , a kako bi ih plasirala u plasman l

w_{jlt} - iznos sredstava koja je banka j plasirala u plasman l u mikro periodu τ po kamatnoj stopi m_{jlt}

z_{ilpt} - $\begin{cases} 1, & \text{ako je postotak propisane granične (i=1) / posebne (i=2) obvezne} \\ & \text{pričuve na posuđena sredstva za plasman } l \text{ u periodu } t \text{ jednak } p \\ 0, & \text{inače} \end{cases}$

$l = 1, 2$ (kreditni stanovništvu), $l = 3$ (kreditni poduzećima)

v_{jilpt} - $\begin{cases} 1, & \text{ako je } \sum_{i,p,t} (x_{jilpt} - y_{jilpt}) > 0 \\ 0, & \text{inače} \end{cases}$

$$x_{jilpt}, w_{jlt} \geq 0$$

$$z_{ilpt}, v_{jilpt} \in \{0, 1\}$$

■ x_{jilpt}

- iznos sredstava koja je banka j posudila u razdoblju t iz izvora i , po kamatnoj stopi k uz izdvajanje granične obvezne pričuve po stopi p , a kako bi ih plasirala u plasman l

Oznake:

$$\square y_{jiplt} = \frac{1}{b_i} \left(x_{jil0} + \sum_{\alpha=\max(-b_i,1)}^{t-1} z_{ilp\alpha} x_{jilp\alpha} \right), \quad \forall j,i,l,p,t \quad (a)$$

$$\square W_{jlt} = \sum_{\tau \in S_t} w_{jl\tau} \quad \forall j,l,t \quad (b)$$

$$\square U_{jlt} = \frac{1}{o_l} \left(W_{jl0} + \sum_{\alpha=\max(t-o_l,1)}^{t-1} W_{jl\alpha} \right), \quad \forall j,l,t \quad (c)$$

$$\square Q_{jipt} = \sum_{l=1}^3 \left(x_{jil0} + \sum_{\alpha=1}^t (x_{jilp\alpha} - y_{jilp\alpha}) \right), \quad \forall j,i,p,t \quad (d)$$

$$\square R_{jlt} = W_{jl0} + \sum_{\alpha=1}^t (W_{jl\alpha} - U_{jl\alpha}), \quad \forall j,l,t \quad (e)$$

Model:

$$\min_z \sum_{\substack{l=1,2 \\ j,t}} (W_{jlt} - U_{jlt})$$

s ograničenjima:

$$\sum_p z_{ilpt} = 1, \quad \forall i,l,t \quad (1)$$

$$\max_{x,w,v} \sum_t \left(\sum_l m_{jlt} R_{jlt} - \sum_{i,p} k_{it} Q_{jipt} \right) \quad \forall j$$

s ograničenjima :

$$W_{jlt} \geq d_{jlt} \quad , \quad \forall j,t,l=1,2 \quad (6)$$

$$W_{jlt} \leq g_{jlt} \quad , \quad \forall j,t,l \quad (7)$$

$$x_{jilpt}, w_{jlt} \geq 0, z_{jlpt}, v_{jilpt} \in \{0,1\} \quad \forall j,i,l,p,t \quad (8)$$

■ z_{jlpt}

■ v_{jilpt}

Realna situacija: $j=30$, $l=3$, $p=15$, $t=12$, $i=1$

32400 0-1 varijabli (heuristika!)

Heuristika

- NP-težak problem (Ben-Ayed, Blair, 1989)
- heuristika
- kvadratna ograničenja (2) su relaksirana tako što su binarne varijable v_{ijlpt} fiksirane na 1 u svim točkama promatranja, a binarna varijabla z_{ilpt} je fiksirana na 1 za odabrani postotak granične obvezne pričuve

Heuristika

- Kamatne stope za vanjsko zaduživanje fiksirane su na euribor+1%, tj., na 4.5%, kamatne stope na kreditne plasmane u Hrvatskoj su poznate

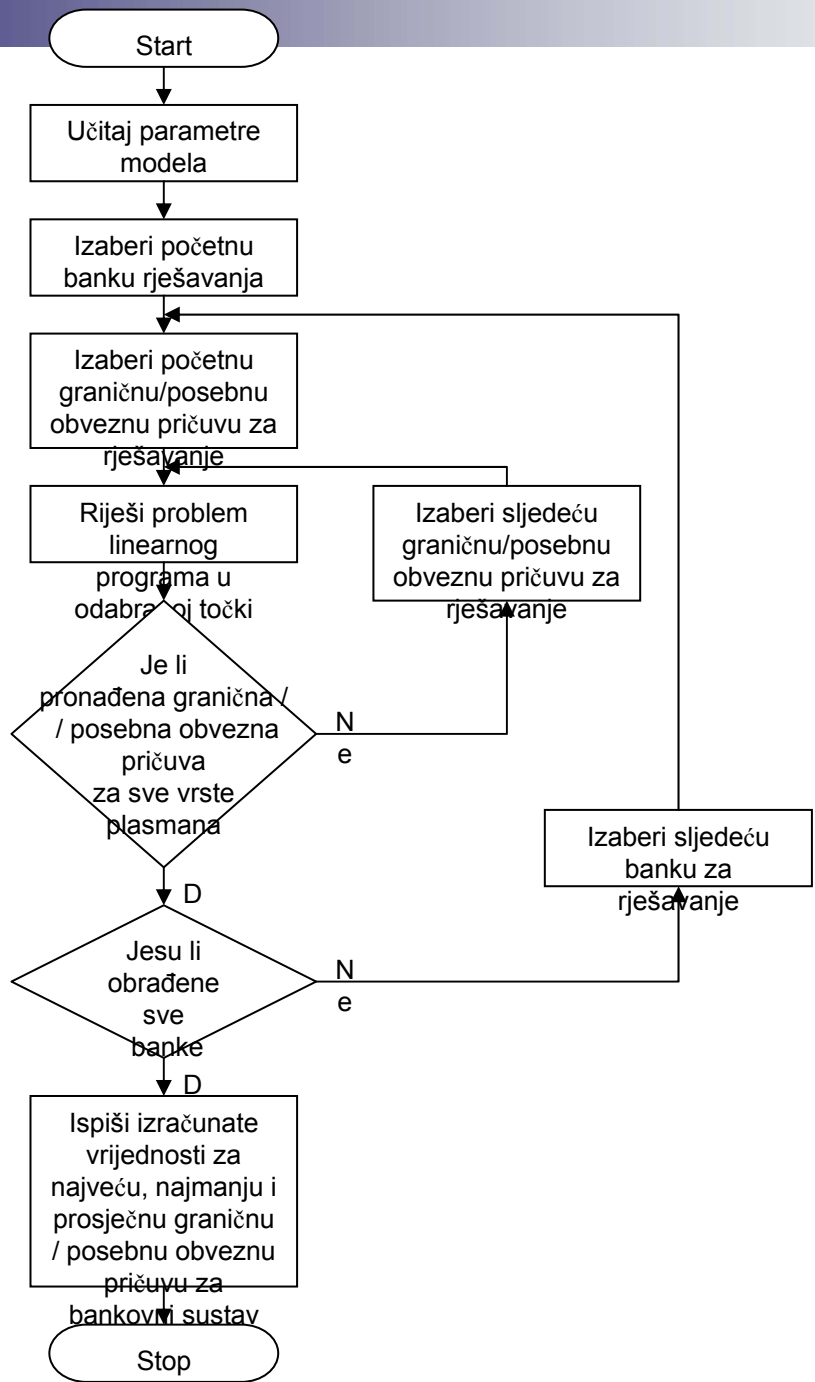
Heuristika

- Promatra se okolina od $\pm 5\%$ za odabrani postotak granične obvezne pričuve
- Za detaljnije pretraživanje, promatra se okolina od $\pm 1\%$

- Pretpostavljena stopa zadržavanja kredita u banci u obliku depozita: 60%

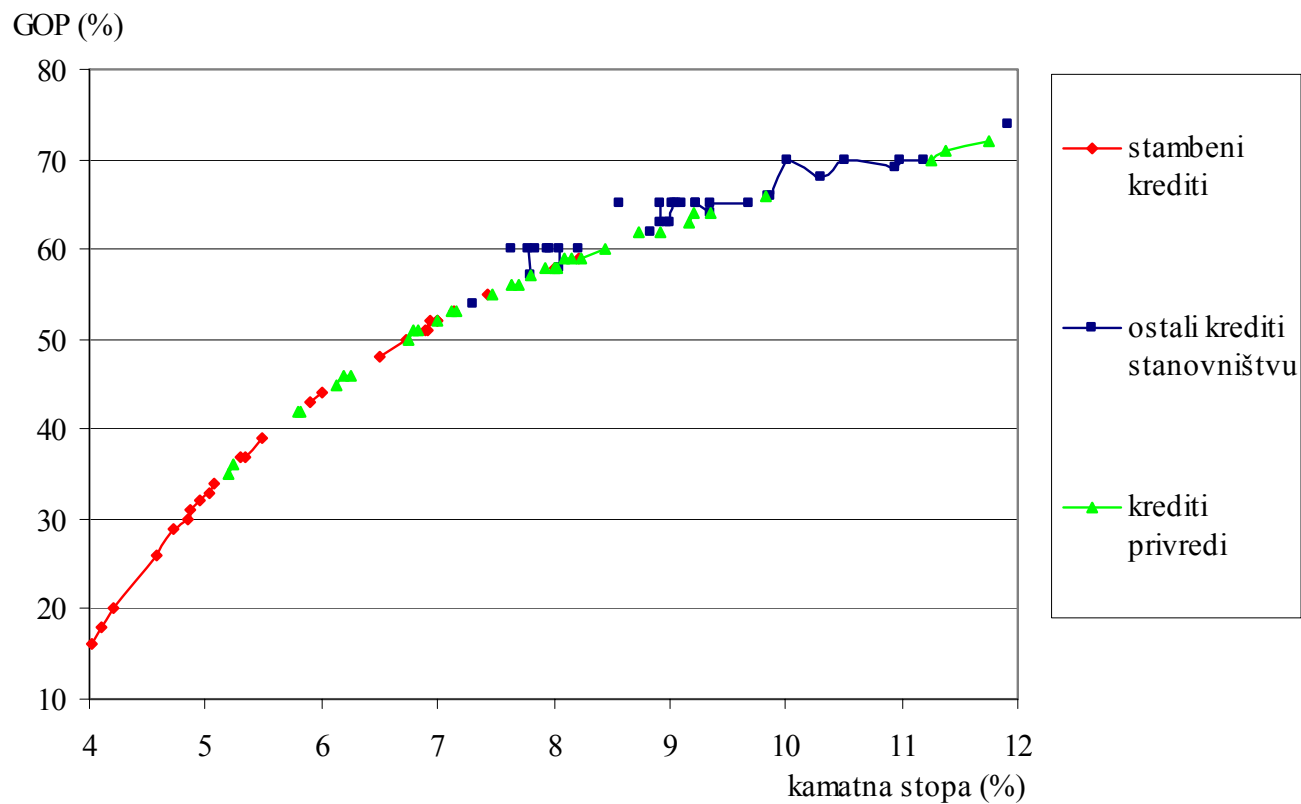
$$kb = \frac{100}{100 - 0.6 \times (100 - op)} = \frac{100}{40 + 0.6op},$$

$$W_{jlt} \leq \left(\left(\frac{100 - op}{40 + 0.6op} \right) \left(\sum_i x_{jil0} + \sum_{i,p,\alpha=1}^t v_{jilpt} \frac{100 - p}{100} z_{ilp\alpha} (x_{jilp\alpha} - y_{jilp\alpha}) \right. \right. \\ \left. \left. + \sum_{i,p,\alpha=1}^t (1 - v_{jilpt}) (x_{jilp\alpha} - y_{jilp\alpha}) \right) \right) + \sum_{\alpha=1}^t U_{jl\alpha} - \sum_{\alpha=1}^{t-1} W_{jl\alpha} - W_{jl0}$$

Rezultati simulacija

tip plasmana	stambeni krediti	ostali krediti stanovništvu	kreditu privredi
udjeli plasmana	24,37%	36,02%	39,61%

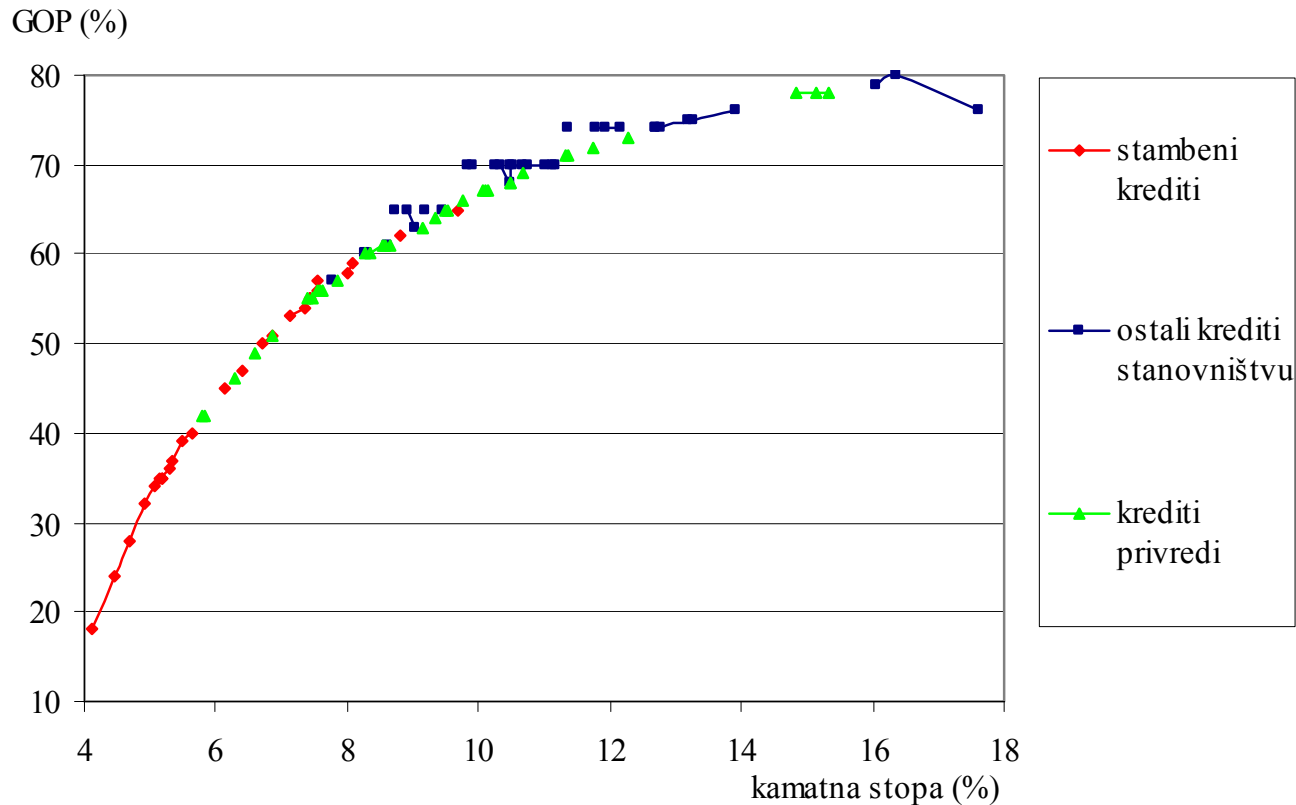

- Utjecaj promjene GOP na profitabilnost plasmana u ovisnosti o nominalnoj kamatnoj stopi

tip plasmana	minimalni GOP	maksimalni GOP	prosječni GOP
stambeni kredit	16,00%	59,00%	40,38%
ostali krediti stanovništvu	54,00%	74,00%	64,03%
kredit privredi	35,00%	72,00%	55,56%

- Korištenjem podataka o udjelima pojedinih plasmana i podataka o prosječnoj graničnoj obveznoj pričuvi, dobivena je stopa utjecaja granične obvezne pričuve sustava od 54,91%.

- utjecaj promjene GOP na profitabilnost plasmana u ovisnosti o efektivnoj kamatnoj stopi

tip plasmana	minimalni GOP	maksimalni GOP	prosječni GOP
stambeni kredit	18,00%	65,00%	44,62%
ostali kredit stanovništvu	57,00%	80,00%	67,71%
kredit privredi	42,00%	78,00%	62,29%

- Korištenjem podataka o udjelima pojedinih plasmana i podataka o prosječnoj graničnoj obveznoj pričuvi, dobivena je stopa utjecaja granične obvezne pričuve sustava od 59,94%.

Ostali krediti stanovništvu

EViews - [Equation: UNTITLED Workfile: UNTITLED]

File Edit Objects View Procs Quick Options Window Help

View Procs Objects Print Name Freeze Estimate Forecast Stats Resids

Dependent Variable: EF_GOP_POTROSACK
Method: Least Squares
Date: 11/29/07 Time: 21:55
Sample: 1901 1934
Included observations: 34
EF_GOP_POTROSACK=C(1)*SIN(EF_KTA_POTROSACK*3.14/180)
+C(2)*COS(EF_KTA_POTROSACK*3.14/180)

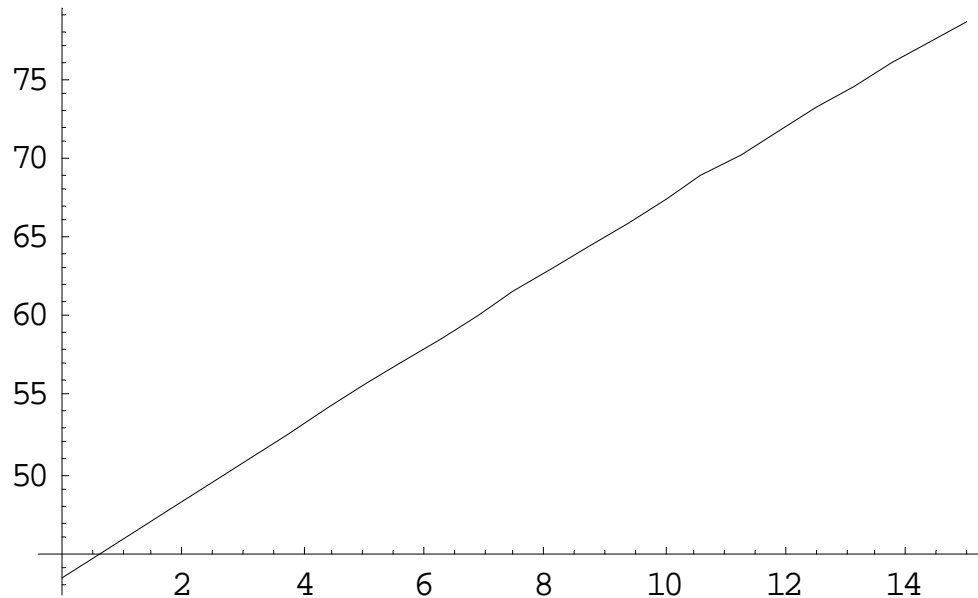
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	142.0817	9.036944	15.72231	0.0000
C(2)	43.36653	1.824185	23.77309	0.0000

R-squared 0.861955 Mean dependent var 70.05882
Adjusted R-squared 0.857641 S.D. dependent var 5.725759
S.E. of regression 2.160354 Akaike info criterion 4.435444
Sum squared resid 149.3482 Schwarz criterion 4.525230
Log likelihood -73.40255 Durbin-Watson stat 2.190983

Path = c:\reviews3 DB = none WF = untitled

■ Eviews:

$$GOP = 142.0817 \cdot \sin\left(INT \cdot \frac{\pi}{180} \right) + 43.36653 \cdot \cos\left(INT \cdot \frac{\pi}{180} \right)$$

$$GOP = 142.0817 \cdot \sin\left(INT \cdot \frac{\pi}{180} \right) + 43.36653 \cdot \cos\left(INT \cdot \frac{\pi}{180} \right)$$

- $i=4, GOP=53.172$
- $i=6, GOP=57.9805$
- $i=8, GOP=62.7184$
- $i=10, GOP=67.3799$

Kreditu poduzećima

Dependent Variable: EF_GOP
Method: Least Squares
Date: 11/08/07 Time: 10:22
Sample: 1901 1934
Included observations: 34
EF_GOP=C(1)+C(2)*EF_KTA_STOPA

	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C(1)	27.67111	2.078724	13.31158	0.0000
C(2)	3.671924	0.213547	17.19496	0.0000

R-squared	0.902340	Mean dependent var	62.29412
Adjusted R-squared	0.899288	S.D. dependent var	9.488524
S.E. of regression	3.011200	Akaike info criterion	5.099577
Sum squared resid	290.1544	Schwarz criterion	5.189363
Log likelihood	-84.69281	Durbin-Watson stat	2.011104

Path = c:\reviews3 DB = none WF = untitled

- Eviews:

$$GOP = 27.67111 + 3.671924 \cdot INT$$

- $i=4$, $GOP=42.3588$
- $i=6$, $GOP=49.7027$
- $i=8$, $GOP=57.0465$
- $i=10$, $GOP=64.3904$

■ Verzija modela:

□ Obvezni blagajnički zapisi

$$\begin{aligned}
 W_{jlt} \leq & \left(\left(\frac{100 - op}{40 + 0,6op} \right) \left(\sum_i x_{jil0} + \sum_{i,p,\alpha=1}^t v_{jilpt} \frac{100 - p}{100} z_{ilp\alpha} (x_{jilp\alpha} - y_{jilp\alpha}) \right. \right. \\
 & \left. \left. + \sum_{i,p,\alpha=1}^t (1 - v_{jilpt}) (x_{jilp\alpha} - y_{jilp\alpha}) \right) \right) + \sum_{\alpha=1}^t U_{jl\alpha} - \sum_{\alpha=1}^{t-1} W_{jl\alpha} - W_{jl0} \\
 & - 0.5 \sum_{\alpha=2}^t \left(\max \left\{ \left(\frac{\sum_{\beta=1}^{\alpha-1} W_{jl\beta}}{W_{jl0}} - \frac{\alpha - 1}{100} \right), 0 \right\} \cdot W_{jl0} \right)
 \end{aligned}$$

■ Zaključak:

- koristiti različite stope GOP-a za različite plasmane i različite kamatne stope na njih
- buduće istraživanje: cilj poslovnih banaka je maksimizacija dobiti i tržišnog udjela (konflikt!)